

crkva u svijetu

godina XIV • broj 4 • split • 1979

IVAN PAVAO II. I PERSPEKTIVE DANAŠNJE CRKVE

Drago Šimundža

»Oni još ne znadu kakvog su papu izabrali«

16. listopada ove godine navršila se prva godišnjica pontifikata Ivana Pavla II — obilježena velikim putovanjima, uvjerljivim govorima, silnim oduševljenjem i tihim prisluškivanjima sa sve četiri strane: Što taj »stranac« hoće? Što nosi i kuda vodi njegov pontifikat? Što se to sve zbiva i događa u Katoličkoj Crkvi?

Koliko god je, znamo, presmiono vezati sudbinu Crkve samo uz Papu, osobito danas kad su toliko uočljivi i drugi faktori od društveno-povijesnih okolnosti do karizmatičkog daha naroda Božjega u cjelini, nećemo se iznevjeriti temeljnoj katoličkoj liniji, ako u povijesnom hodu kršćanstva pridamo Papi izuzetnu ulogu i važnost. Sudeći po onome što do sada znamo o Ivanu Pavlu II, njegov bi pontifikat mogao u tome zauzeti posebno mjesto.

Očito, papa Ivan Pavao II. nalazi se u povoljnijim prilikama negoli se nalazio Pavao VI. Crkva je, čini se, prebrodila izazove i razilaženja dvaju pokoncilskih mentaliteta. Iako je potrebno da se saborska obnova nastavlja, nema više onih oporba i suprotnosti, koje su na mahove potresale i Pavla VI. Veliki papa pokoncilskog razdoblja znao se i u najtežim pitanjima i izazovima izvanredno postaviti, uvažavajući duh svojega vremena i psihološko-povijesne momente prelaznog perioda. Njegov (drugi) nasljednik Ivan Pavao II, koji je njemu u čast uzeo i njegovo ime, svjestan je da još uvijek živimo u vremenu Pavla VI, ali je isto tako svjestan da je on pozvan da tim »vremenom« upravlja i da

ga mijenja. Možda je u tome bitna razlika između Pavla VI. i Ivana Pavla II. Dok je Pavao VI. stišavao suprotnosti, studirao psihološku klimu i tražio intelektualnu ravnotežu, Ivan Pavao II. mimoilazi suprotnosti, otkriva zaboravljenu religioznu svijest mnoštva vjernika i nalazi svoj smjer više u konkretnom životu nego u raščišćavanju starih odrednica i pojmova. Njegov je cilj ujedinjavanje a ne raščišćavanje.

Rijetko je koji papa bio tako voljen kao Ivan Pavao II.; rijetko koji tako naoči naravan, otvoren, spontan, demokratski jednostavan, a opet, istodobno, uporan i dinamičan, promišljen, misaon i intuitivan, svjestan svoje uloge i krajnjeg cilja, pun samopouzdanja i vjere u zajedničku stvar i uspjeh. Njegovi spontani nastupi, improvizirani govori, prirodnost i lakoća u uspostavljanju kontakta, ljudski humor i igra, a u isto doba duboka ozbiljnost, misaonost i konstitutivna zabrinutost za čovjeka, silna vjera i neiscrpivo čovjekoljublje njegove duše, životna vidovitost, lucidnost, i jasna teološka načelnost — da i ne spominjemo službene poruke i encikliku — dovoljno su ga predstavili svijetu.

No unatoč svemu tome ili, bolje, baš zbog svega toga, teško je do kraja odmjeriti tko je i što je Ivan Pavao II. u svojim velikim prirodnim i stečenim označenicama čovjeka, teologa i Pastira. Ako je vjerovati nekim izvorima da je jednom prilikom za vrijeme svojega hodačašća po Poljskoj, dok je tako vatreno i nadahnuto razgovarao sa svojim sunarodnjacima, odjednom zastao, pokazao rukom na prisutne kardinale iz svoje pratnje i rekao: »Žao mi je što ne razumiju o čemu govorimo. Oni još i ne znadu kakvog su papu izabrali.« — nećemo umišljati da nam je Papin lik jasan i njegov put u budućnost dovoljno proziran. Njegova »pučka« pobožnost, konciliska ponesenost i tradicionalna sigurnost, oslušivanje u Crkvi i izvan Crkve, okrenutost prema suvremenom svijetu i njegovim aktualnim problemima, neki kažu »taktiziranje« — još više nam skrivaju želje i namjere Ivana Pavla II.

Teško je kazati hoće li ovaj Papa biti više autoritativan ili demokratski orijentiran, ali se može zaključiti da je s Ivanom Pavlom II. započelo novo pokoncilsko razdoblje, koje bismo najradije nazvali »razdobljem objedinjavanja«.

Je li to »novi val«?

Usprkos tome što je još uvijek preuranjeno zaključivati o novim perspektivama u Crkvi i Papi, možemo bez ustručavanja kazati da se već opaža novi stil, ili bolje novi način rada i uprisutnjenja evanđelja, Krista i Crkve u svijetu. Možda je presmiono taj novi stil nazvati »novim valom«, ali mu se, bez sumnje, osjeća plima. A ako je već tako, ne treba ga ni suprotstavljati ni poistovjećivati s onim što smo u prvom pokoncilskom razdoblju, koncem šezdesetih i početkom sedamdesetih godina, nazivali istim imenom. Očito je da se ta dva homonima do kraja ne poklapaju, kao što se u potpunosti i ne razilaze. Naime, glavna oznaka ovoga posljednjega nije nipošto u njegovoj opreci s dosadašnjim pokoncilskim kretanjima, pa ni s »novom teologijom«, nego u prvom redu u n o v o m stilu crkvenog suočenja s našim vremenom i njegovim problemima, sa životom i stvarnošću suvremene Crkve i svijeta.

U čemu se to očituje? Što novi stil znači u našoj staroj Crkvi?

Ako kažemo da ovaj novi pontifikat neće »rješavati« nego živjeti i doživjeti kršćanstvo, rekli smo velik dio njegova programa i upozorili na važnu značajku novoga stila. To u teološkom rječniku znači da su kršćanske istine sigurne i da se Crkva ne želi vraćati »staroj gnozi«, tj. novom teoretskom otvaranju unakrsnih pitanja koja u praktičnom životu vode u sumnju i subjektivizam.

Spontanost, bliskost i pastoralno-društvena aktivnost novoga Pape, njegov smisao za novo i napuštanje starih ceremonijala — ono što je već poprimilo naziv »Wojtilin stil« ili, s druge strane, »mit« — samo su vanjski znak Papina osobnog doživljavanja Crkve i crkvene stvarnosti. Međutim, dubinska svijest ovoga Pape mnogo je naglašenija nego njegova vanjska spontanost. »On grli kamo god dođe, ali istodobno, dok grli, intenzivno studira klimu.« — »Sluša mnoge ljude, razgovara s malo njih i odlučuje sam«, zaključuje o Papi jedan vješt promatrač.

I doista, ima nešto sugestivno i snažno što Ivan Pavao II. u sebi nosi i oko sebe spontano zrači. *On prije svega emanira duh sigurnosti, duh povjerenja i zajedništva, drugim riječima: duh duboke ukorijenjenosti u svijest i tradiciju Crkve, i, isto tako, duh iskrenog kršćanskog humanizma, ljubavi i brige za čovjeka.*

Pomalo umjetno stvorena dioba kršćanstva na životnu stvarnost i teologiju, na teološku i humanističku komponentu s Ivanom Pavlom II. gubi svoje demarkacionu liniju. Papin objektiv nije ni teološko »pročišćavanje«, ni ovovremensko poistovjećivanje Crkve s humanističkim ili bilo kojim drugim pokretima; njegov je forte u jedinstvu Krista i današnjega čovjeka. U tome je istodobno vjerovnik tradicije i koncilskoga duha, »sin Koncila«, kako su ga već nazvali, progresivan i konzervativan, jer se te dvije riječi u njegovoj koncepciji Crkve i životnoj perspektivi nužno uključeju.

Hoće li to biti imanentna određenost njegove horizontale i vertikale, njegova pontifikata?

Čini se da hoće, samo ne u smislu odvajanja i stanovitog prenaplašavanja, nego životnog spajanja onoga što smo se već odavno navikli zvati »vertikalom« i »horizontalom« u Crkvi. Naime, Ivan Pavao II. nosi u sebi duboku svijest o jedinstvu kršćanskog Credo i života, štoviše, o jedinstvu duhovnih sfera, posebno kršćanske kulture i kršćanskog svijeta. U tom smislu on mrsi sve unaprijed skrojene planove i klanske suprotnosti, racionaliziranja i politička umišljanja. Za nj ne postoje nikakvi konzervativci i progresisti u vidokrugu kršćanske zajednice, nikakva podjela kršćanstva na suprotne slojeve. Za nj postoji jedno kršćanstvo, kršćanstvo životne stvarnosti, i jedna teologija, bez nekih posebnih naziva i oznaka. U njegovoj duši progovara duboka vjera poljskog seljaka. Elitizam mu nije cilj, teološke raspre ne kotiraju u njegovim očima. On je za masovnu prisutnost, za sudjelovanje naroda Božjega na pozornici Crkve i svijeta. Stoga njegov »val« odiše jedinstvom teologije i života, čvrstim načelima i sigurnim vjerskim istinama.

Ne treba stoga tražiti posebne odgovore od Ivana Pavla II. na stara teološka, pa i pastoralna pitanja i gledišta. Jer, kao što je kontinuum nauke istoznačan, tako je u očima sadašnjeg Pape i teološka i pastoralno-egzistenjalna zbilja jedinstvena stvarnost kršćanskog života. Ista se stvar može kazati i za njegovo shvaćanje onoga što smo odavno počeli nazivati »stara« i »nova« teologija. Ivan Pavao II, očito, ima i tu svoju jasnu viziju doktrinarnog jedinstva prošlosti i sadašnjosti. Iako je novi Papa u biti okrenut prema sadašnjosti i budućnosti više nego prema prošlosti Crkve, njegova će temeljna linija biti u revaloriziranju trajnih religioznih i etičkih vrednota, odnosno u usklađivanju novoga sa starim.

Crkva — jedinstvena i prisutna u svijetu

Raširena po svim kontinentima, ukorijenjena u svim kulturama, Crkva je životna i duhovna stvarnost. Mada izravno ne teži za nekim političkim utjecajima — štoviše, i sam odbacuje politiku — Ivan Pavao II. želi da ta stvarnost bude vidljivija i prisutna. Zna on, k tome, da se samo čvrsta i jedinstvena Crkva, jaka u sebi, može oduprijeti svim pritiscima i političkim izazovima, izvana i iznutra.

Nisu li baš to jedinstvo Crkve i njezina prisutnost na našem planetu prve perspektive Ivana Pavla II?

Prognoze nekih krugova da Papa polonizira Crkvu nisu bez svoje podloge. Međutim, »poloniziranje« je samo model jedinstvene, disciplinirane i sigurne vjerske zajednice, kakvu je Papa doživljavao u Poljskoj.

Svakako, prva briga Ivana Pavla II. jest unutrašnja svijest i sigurnost Crkve. S tom nakanom Papa »otkriva« i religiozni fenomen. S tom nakanom želi animirati i povezati cijelu Crkvu. Dok njegova putovanja s jedne strane animiraju, saziv kardinala, izravno Papino kontaktiranje s cijelom Crkvom i njegova vizija Sinode, s druge, osvjetljaju stil i nakane sadašnjeg Petrova Namjenika.

U vatikanskoj Kuriiji već pomalo kruže glasovi da Papa provodi tihu ali upornu »revoluciju«. Kud sve to vodi — teško je do kraja predvidjeti. Jedan se kurijalni prelat usudio kazati: »Odlučni koraci doći će poslije; bit će bolni.« — Ako bi ta bol bila u »trganju« administrativno-birokratskih »kopča« i starog ceremonijala, onda ta Crkva neće ni osjetiti kao bol; dapače, bit će to nova mogućnost spontanijeg uprisutnjenja evandjelja i uvijek potrebnog aggiornamenta. — Ipak, Papa je dovoljno otvoren, a opet isto tako snažno uronjen u svijest i tradiciju Crkve da ne treba očekivati spektakularne korake. Radije bi se moglo govoriti o tihoj evoluciji »s jedne i s druge strane« prema »središtu«, tj. o razvojnim putovima Kuriije i administracije, odnosno nekih još uvijek zatvorenih sredina i koncepcija, prema kojima je Crkva »tradicionalna doktrina« ili »administrativna formacija«, i čvršćoj disciplini »druge strane«, dotično umjerenijim kretanjima nekih teoloških škola i drugih grupacija, tako da će se »središnja« misao i poruka jasnije čuti i bolje slijediti u Crkvi.

Važna perspektiva sadašnjeg pontifikata bit će i unaprijed osobno kontaktiranje Pape s najširim dijelovima Crkve, s masama. Po tome će Ivan

Pavao II. bit najzapaženiji. U tome je, uostalom, i glavno uporište njegova insistiranja na prisutnosti Crkve u svijetu. Nije li on, naime, namjerno i vrlo promišljeno za svoja prva putovanja izabrao Južnu Ameriku i Poljsku, Irsku i SAD? — Podsjetimo samo da u Meksiku i Poljskoj žive živi vjernici, da je u jednoj i drugoj zemlji vrlo mali postotak ateista. A baš u tim zemljama — čudno! — u javnom životu, katolici predstavljaju neznatnu »stranku«, na očii neku manjinu, kao da ih gotovo i nema.

I što su pokazala Papina putovanja?

Znamo: milijuni ljudi na ulicama, u crkvama i parkovima, na cestama i trgovima! Svugdje kuda je Papa prolazio. Bilo je to tako masovno da neki novinari s pravom govore o »maniji« vjernika, odnosno o »papomaniji«. Da, tako se nešto do jučer nije moglo ni zamisliti. Tako nešto nije nikada nitko u našoj povijesti doživio. To mnoštvo svijeta, taj zanos i oduševljenje! — Ali nije to samo neka »manija« ili »papomanija«; to je istodobno živa stvarnost; to je zapravo Crkva! To je manifestacija njezine prisutnosti, očitovanje vjere; nazočnost Crkve u masama, i kad se te mase u svijetu zanemaruju. To je »religiozni fenomen«, o kojemu je Papa govorio već na svojemu prvom velikom putovanju. S tim »fenomenom« Ivan Pavao II. svjesno računa.

Jedinstvena vizija Krista i čovjeka

»Krist je središte svemira i povijesti« — temeljna je poruka enciklike *Otkupitelj čovjeka*; »Čovjek je put Crkve« — spontani je eho polazne maksime u istom dokumentu. U toj perspektivi, naglašava Ivan Pavao II. u Poljskoj, Crkva od bilo kojih društveno-ekonomskih i političkih sustava ne traži ništa drugo osim da joj bude dopušteno »propovijedati Krista« i »ljubiti čovjeka koliko to zahtijeva njegovo dostojanstvo«. U toj je perspektivi izrečena i ova misao pred južnoameričkim biskupima: »Crkva želi ostati slobodna pred različitim sustavima i zalagati se za čovjeka.«

Je li to Papina politika ili jednostavan stil iskrenog Poljaka, kojemu je vjera i život ista stvarnost?

Ne ograđuje se Papa slučajno od političkih komentara i shvaćanja. Njegov je svijet satkan od kršćanskih perspektiva koje ne vide nikakvih zapreka svojem u uspjehu u klimi slobodnog propovijedanja ljudskih i božanskih vrednota i poštovanja ljudskog dostojanstva. Nije li zato Papa u Meksiku toliko naglašavao pravo Crkve da propovijeda »istinu o čovjeku«? Ako je Krist umro za čovjeka, onda se ni Crkva ne smije bojati nikakve žrtve, kad se radi o čovjeku — zaključuje on.

Koliko god se političke sfere zatvarale u se ili si, s druge strane, prisvajale monopol na čovjeka i duhovne vrednote, Papi je jasno da se etička načela i duhovni prostori, posebno vjera i kultura, ne mogu svoditi i svesti pod političku »kapu« i kontrolu. Stoga njegovo »miješanje« u politiku — kaže — nije politika, nego tumačenje temeljnih etičkih norma. Tako, kad on govori protiv pobačaja, terora i ugrožavanja osobnih sloboda, on izlaže kršćanska moralna načela, koja ne mogu nikada biti

monopol nikakve vlade i vlasti, upozorava Ivan Pavao II. I njegov »stop« u Puebli u stvari je »stop« tzv. »političkoj teologiji« — jer on ne želi da se Crkva upliće u politiku — a nipošto socijalnoj pravdi, kršćanskoj komunitarnosti i pravednom rješavanju socijalnih pitanja. I sam se Papa, po svemu sudeći, jasno opredjeljuje za alternativu da zemlja — čija bila, i crkvena! — mora opravdano pripasti zemljoradnicima.

Očito, Ivan Pavao II. više računa na čovjeka i njegova prava, za kojega je Krist i ustanovio svoju Crkvu, nego na vlade, vlasti i politiku. Čovjek ga, naime, više zanima, jer, kako je jasno napisao, »gdje trpi bilo koji nevin čovjek, trpi i Krist«.

Pa ipak on ima dovoljno političkog znanja i iskustva. Zna on što danas znače sistemi, vlasti i politika, stoga se i tim putem služi i javno zalaže za mir i boljitak u svijetu. Možda je potrebno naglasiti da on želi pravedan mir. To ga čini da bude otvoren prema svim sistemima i ljudima dobre volje. Suradnja i koegzistencija i sa Zapadom i s Istokom — i to s cijelim Istokom; — očituju papinu razumnu skrb za dobro svih. On je to javno izrazio u času kad se u svojem Krakovu oprštao s predsjednikom Jablonskim: »Naše doba traži da se ne zatvaramo u krute granice sustava, nego da poduzimamo sve što je potrebno za dobro čovjeka, koji svugdje mora imati svijest i sigurnost o svojem vjeronostojnom građanskom pravu.«

JEAN PAUL II ET LES PERSPECTIVES DE L'ÉGLISE

Résumé

Pendant le pontificat de Jean Paul II on s'en doute d'un nouvel style ou même d'une nouvelle onde dans l'Église. Il est clair que cela émane de la personnalité du Pape dont la conscience profonde est beaucoup plus expressive que sa spontanéité extérieure. C'est l'esprit de certitude ou bien de son enracinement à la conscience et à la tradition de l'Église, qui illumine les perspectives de Jean Paul II et de son pontificat.

L'option intime de notre souverain Pontife c'est l'Église forte et unie ainsi que sa présence en tant que telle dans la société civile. Sa vision politique transparait par son souci pour l'homme, n'importe où celui-ci vit.